

Rumantsch – 75 onns quarta lingua naziunala da la Svizra

■ (cc) En la votaziun memorabla dals 20 da favrer 1938 ha il pievel svizzer reconuschì la lingua rumantscha sco «lingua naziunala» sin nivel federal. La demonstraziun da simpatia sorprendente da 91,6% vuschs acceptantas è bain da vesair en il context da la defensiun spiertala avant l'erupziun da la Segunda guerra mundiala. Ma cun francar il rumantsch en la Constituziun federala han ins a medem temp fullà via als ulteriurs pass da legislaziun che confederaziun e chantun han interpretà a favur da la proteziun e promoziun da la quarta lingua naziunala.

La Constituziun federala dal 1848 sa restrenscha d'enumerar las trais linguas principalas tudestg, franzos e talian sco linguas naziunalas equivalentas da la Svizra. L'emprima reconuschientscha dal rumantsch sin nivel costituziunal è succedida en rom da la revisiun da la Constituziun chantunala dal 1880. Tar la confederaziun ha quest pass gè lieu bunamain 60 onns pli tard, e quai en in temp ordvart critic.

En l'Italia eran sa fatgas valair enturn il 1900 vuschs irredentisticas che pretendevan d'annectar las parts da lingua taliana e rumantscha da la Svizra a l'Italia. Questas smanatschas naziunalisticas èn anc creschidas en il decurs dals onns 1930 ed han necessità las autoritads d'instradar cuntramesiras.

Animà da l'iniziativa da singulas personalitads ed organisaziuns entaifer il moviment rumantsch ha er il cussegl grond dal Grischun tractà la dumonda il

settember 1935. Sinaquai ha la regenza grischuna inoltrà al cussegl federal in'istanza correspondent. En quella vegn tranter auter fatg valair: «I sa tracta da la pli veglia lingua naziunala, d'ina lingua duvrada en Rezia dapi tschientaners e reconuschida en la Constituziun chantunala vertenta sco terza lingua naziunala. (...) Ma tuttina n'è ella betg reconuschida da la Svizra sco lingua naziunala e

n'è er betg francada en la Constituziun federala.»

Cun il consentiment dal cussegl federal e da l'assemblea federala è il project da votaziun vegnì sutmess ils 20 da favrer 1938 al pievel svizzer. L'artigel da linguas 116 proponì en la Constituziun federala sa clamava: «1. Il tudestg, franzos, talian e rumantsch èn las linguas naziunalas da la Svizra. 2. Sco linguas uffi-

zias da la confederaziun vegnan declerads il tudestg, il franzos ed il talian.»

A la votaziun èn sa participads 54,33% dals umens cun dretg da vuschar; da quels han 574 991 ditg gea e 52 827 na. Il rumantsch è pia vegnì reconuschì sco lingua naziunala da la Svizra da 91,6% da tut ils votants e medemamain da tut ils chantuns. En il Grischun han 92,7% acceptà il project da vota-

ziun; en auters chantuns è la cumpart da las vuschs acceptantas schizunt anc stada pli auta.

Ulteriurs pass da legislaziun sin nivel federal e chantunal

Per commemorar degnamain la data istorica dals 20 da favrer 1938 deschi er da dar in sguard sin ils ulteriurs pass da legislaziun ch'èn stads pussaivels grazia a la reconuschientscha dal rumantsch sco lingua naziunala: En rom da la revisiun da l'artigel da linguas il 1996 ha il rumantsch cuntanschì sin nivel federal il status d'ina lingua parzialmain uffiziala. Cun la revisiun totala da la Constituziun federala l'onn 1999 è en pli vegnì francà il princip da territorialità en la politica da linguas naziunala. Ils ultims onns ha la confederaziun plinavant ratifigà instruments dal dretg da linguas internaziunala, numnadamain la «Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritarias» (1997) e la «Convenziun da basa dal cussegl da l'Europa per proteger las minoritads naziunalas» (1998).

Sin nivel chantunal è entrada en vigur il 2004 la nova Constituziun chantunala ch'ha stgaffì ina nova basa costituziunala e ch'ha revevì il dretg da linguas chantunala da fund ensi.

Quest process da legislaziun è per entant i a fin cun la Lescha da linguas chantunala dal 2008 e cun la «Lescha federala davart las linguas naziunalas e la chapientscha tranter las communitads linguisticas» dal 2010.

